

Aan de gemeenteraad van de
gemeente Heerlen
Postbus 1
6400 AA HEERLEN

Datum:
27 juni 2018

Onderwerp:
Accountantsverslag 2017

Behandeld door:
S. Reyners
088 288 4027

Ons kenmerk:
3114549650/2018.047888/MD

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2017 van de gemeente Heerlen aan. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2017 van de gemeente Heerlen.

De jaarrekening 2017 van de gemeente Heerlen geeft een getrouw en rechtmatig beeld

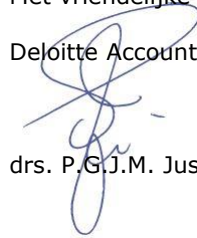
De jaarrekening 2017 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Heerlen. Wij verstrekken bij deze jaarrekening een goedkeurende verklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

Wij hebben onze bevindingen besproken met de WFA

Wij hebben onze bevindingen op 6 juni reeds besproken met de WFA. Wij hebben de inhoud van dit accountantsverslag tevens afgestemd met het afdelingshoofd Strategie & Control/concerncontroller.

Met vriendelijke groet,

Deloitte Accountants B.V.

drs. P.G.J.M. Jussen RA

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting controle 2017	4
Inleiding	8
De financiële positie van uw gemeente	10
Belangrijkste bevindingen uit onze controle	14
Interne beheersing	21
Overige aangelegenheden	25
Bijlagen	26

Bestuurlijke samenvatting controle 2017

Bestuurlijke samenvatting controle 2017

Conclusies jaarrekeningcontrole 2017

Getrouwheid en rechtmatigheid

- Wij verstrekken bij deze jaarrekening een goedkeurende verklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid. De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 4.672.000 respectievelijk € 14.016.000.

Financiële positie

- De financiële positie ultimo 2017 is verslechterd ten opzichte van 2016. Het eigen vermogen is gedaald van € 46,3 miljoen ultimo 2016 naar € 25,0 miljoen ultimo 2017. Wij maken ons ernstige zorgen over uw financiële positie in relatie tot de huidige negatieve resultaten en bezuinigingstaakstelling die u in de begroting 2018 heeft opgenomen.
- De ratio van het weerstandsvermogen bedraagt 0,35. Deze weerstandscapaciteit is veel te laag volgens uw eigen normen. Tevens merken wij op dat in de onderbouwing nog geen rekening is gehouden met financiële tegenvallers in het sociaal domein zoals die zich de afgelopen drie jaren hebben voorgedaan. U geeft in de paragraaf weerstandsvermogen aan dat het college een herstelplan aanbiedt aan de gemeenteraad.
- U heeft een forse bezuinigingstaakstelling opgenomen in de meerjarenbegroting, die nog nader ingevuld dient te worden.

Interne beheersing

- Op basis van onze tussentijdse en jaareindecontrolewerkzaamheden hebben wij geen onvervangbare tekortkomingen geïdentificeerd in de interne beheersingsmaatregelen voor de financiële verslaggeving in het kader van de jaarrekeningcontrole 2017.
- De voor accountantscontrole relevante systemen en benodigde (digitale) beheersmaatregelen, zijn niet allemaal in opzet en bestaan aanwezig, zoals blijkt uit de uitgevoerde controlewerkzaamheden die zijn uitgevoerd door onze collega's van Risk Services. Derhalve hebben wij voor 2017 aanvullende gegevensgerichte werkzaamheden verricht, waaronder detailcontroles in de vorm van bankrekeningafschriften en andere brondocumentatie.
- De gemeente heeft een frauderisicoanalyse opgemaakt en geactualiseerd t.t.v. de jaarrekeningcontrole. Rond de zomer 2018 zal een vervolgsessie over deze analyse plaatsvinden met de afdelingshoofden en wordt de analyse vervolledigd. Daarna zal deze analyse naar het college worden gestuurd ter vaststelling c.q. naar de gemeenteraad/Wfa ter kennisname.
- Op basis van de geconstateerde tekortkomingen tijdens de interim-controle stellen wij vast dat er verbeteringen noodzakelijk zijn om te komen tot voldoende controletechnische functiescheiding en een toereikende interne beheersing rondom de verhuuropbrengsten. U heeft zelf aanvullende controles verricht om voor 2017 de volledigheid te kunnen vaststellen.
- Wij adviseren u in 2018 in uw controleplan rondom Wmo en Jeugd de controle op prestatielevering op te nemen die daarmee in het proces wordt gecontroleerd en meegenomen.
- Wij adviseren u het jaarrekeningproces te verbeteren, zowel qua inhoud en voorbereiding als procesmonitoring om te komen tot een efficiënte jaarrekeningcontrole die goed voorbereid is.

Kwaliteit verslaggeving

- Wij hebben het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.
- Wij attenderen u op wijzigingen die de commissie BBV periodiek doorvoert in de vorm van nieuwe notities of vragen en antwoorden. Op dit moment zijn er al notities bekendgemaakt door de commissie BBV die in 2018 door de gemeente in haar begroting en jaarstukken verwerkt dienen te worden.
- De kwaliteit van de toelichtingen en analyses van de begroting kunnen verder toenemen. Het is aan te bevelen nader onderzoek te doen naar de oorzaken van de begrotingsafwijkingen en op basis daarvan maatregelen te implementeren om de nauwkeurigheid van de begroting te vergroten.

Bestuurlijke samenvatting controle 2017

Conclusies jaarrekeningcontrole 2017

Bevindingen jaarrekeningcontrole

- Door verwerking van tussentijdse winstnemingen bij de grondexploitaties op basis van de POC-methode (Percentage of Completion-methode) is er sprake van een voordelig gecorrigeerd resultaat van € 4.342.000.
- De gemeente heeft een voorziening gevormd voor de afwaardering van het pand aan de Geleenstraat voor € 3,3 miljoen en deze voorziening is opgenomen in de definitieve versie van de jaarstukken.
- De gemeente dient de waarde van het pand aan de Putgraaf in 2018 te corrigeren en versneld af te schrijven in 3 jaar, omdat dit pand maar enkele jaren wordt gebruikt totdat de nieuw te realiseren huisvesting voor de gemeente gereed is.
- Vanuit de overlopende passiva is voor een bedrag van € 2,6 miljoen aan verplichtingen vrijgevallen waaraan per ultimo 2017 geen feitelijke verplichting meer ten grondslag ligt.
- Wij hebben vastgesteld dat diverse begrotingsoverschrijdingen hebben plaatsgevonden op de programma's. Hiervan is € 1.426.000 onrechtmatig en telt mee voor het oordeel. De analyse op deze overschrijdingen is verwerkt door de gemeente in de toelichting op de balans.
- Wij hebben begrotingsoverschrijdingen geconstateerd ten aanzien van de investeringskredieten. De kredietoverschrijding bedraagt in totaal € 167.000 die wij als rechtmatigheidsfout meenemen in ons oordeel.
- Er is sprake van een carry-over effect als gevolg van te hoog geïnde bouwleges Ikea voor een bedrag van € 224.000. Dit bedrag is voorgaand jaar ten oprechte niet gecorrigeerd, maar in 2017. Derhalve telt dit carry-over effect mee in ons oordeel 2017.
- Er is sprake van een onzekerheid rondom de lasten PGB die via de Sociale Verzekeringsbank lopen voor € 3.533.000. Deze zijn het gevolg van de afkeurende verklaring van de Sociale Verzekeringsbank en liggen hiermee buiten invloed van de gemeente.
- Er is sprake van een onzekerheid rondom de lasten Jeugd die via centrumgemeente Maastricht lopen voor € 607.000. Deze zijn het gevolg van niet-goedkeurende verklaringen bij de zorgpartijen.
- Er is sprake van een onzekerheid bij de bepaling van de omvang van de voorziening voor het pand aan de Geleenstraat van € 500.000.
- Wij stellen vast dat de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing niet voldoet aan artikel 11 BBV. Deze fout bestempelen wij als een kwalitatieve fout.
- De gemeente heeft de voorziening die ervoor zorgdraagt dat de GREX Maankwartier (€ 800.000) en Nicolaas Beetsstraat (€ 48.482) een negatieve balanswaarde krijgen ten onrechte niet onder de voorzieningen gepresenteerd. Deze fout bestempelen wij als een kwalitatieve fout.
- De gemeente heeft bij de grondexploitatie de beginbalans per 1 januari 2017 aangepast ten opzichte van de gecontroleerde jaarrekening per 31 december 2016 voor een bedrag van € 270.000. Voor dit bedrag is vorig jaar een verliesneming in de grondexploitatie verwerkt. Doordat de gemeente deze verliesneming in 2017 heeft teruggedraaid en daar een verliesvoorziening van heeft gemaakt, heeft deze correctie geen resultaatimpact. De desbetreffende fout bestempelen wij derhalve als een kwalitatieve fout.

Belangrijkste actiepunten voor boekjaar 2018

Vermogenspositie	Het structureel invullen van de in de begroting opgenomen bezuinigingstaakstelling en zorgdragen voor een voldoende weerstandsvermogen.
PGB's	Interne controle op prestatielevering (getrouwheid) en rechtmatige besteding persoonsgebonden budgetten (PGB's) nader vormgeven om de onzekerheden in 2018 weg te nemen.
EU-aanbesteding	Toereikende preventieve interne controles verder implementeren om de naleving van de Europese aanbestedingsregels structureel te borgen, waaronder een spendanalyse.
Voorspellende waarde begroting	Het rekeningresultaat over 2017 alsook over voorgaande jaren wijkt af van het begrote resultaat. Het is aan te bevelen nader onderzoek te doen naar de oorzaken en op basis daarvan maatregelen te implementeren om de nauwkeurigheid van de begroting te vergroten.
Paragraaf weerstandsvermogen	Advies om de paragraaf in 2018 te laten voldoen aan artikel 11 BBV en alle verplichte elementen hierin te laten terugkomen die het BBV verlangt van een gemeente. Conform het controleprotocol WNT dient de gemeente zichtbaar de interne beheersing aan te tonen van een aantal voorgeschreven onderwerpen conform eerdergenoemd controleprotocol. Wij hebben vastgesteld dat de gemeente dit niet heeft gedaan voor de volgende onderwerpen: <ol style="list-style-type: none">1. Bij het opstellen of aanpassen van arbeidsovereenkomsten of contracten met topfunctionarissen wordt aantoonbaar door de instelling gecontroleerd of de daarin gemaakte afspraken passen binnen de van toepassing zijnde maxima.2. Bij het opstellen of aanpassen van afspraken over ontslagvergoedingen of afvloeiingsregelingen met topfunctionarissen wordt aantoonbaar door de instelling gecontroleerd of deze afspraken of regelingen passen binnen het individueel toepasselijke maximum met betrekking tot de uitkeringen wegens beëindiging van het dienstverband.3. Een andere functionaris dan de topfunctionaris van of namens de instelling (niet zijnde de controlerend accountant) controleert ten minste één keer per jaar of de werkelijke bezoldiging/ontslagvergoeding per topfunctionaris in overeenstemming is met a) de overeengekomen afspraken en b) de van toepassing zijnde maxima en legt de wijze waarop hij dit heeft gedaan alsmede de uitkomsten van deze controle vast.
Zichtbaarheid interne beheersing WNT	
Interne beheersing	<ul style="list-style-type: none">• Zorgdragen voor voldoende controletechnische functiescheiding rondom de verhuuropbrengsten van de gemeente om de juistheid en met name volledigheid van de opbrengsten te kunnen waarborgen.• Wij kunnen niet steunen op de IT-omgeving en hebben daarom extra gegevensgerichte werkzaamheden verricht, waaronder detailcontroles. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar pagina 22 en 23.• Zichtbare controlewerkzaamheden op de prestatielevering van de bestedingen Wmo en Jeugd.

Inleiding

Onze belangrijkste bevindingen

Wij zijn voornemens een goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening 2017 te verstrekken

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2017 van de gemeente Heerlen uitgevoerd en zijn voornemens bij deze jaarrekening een goedkeurende controleverklaring te verstrekken voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot het vermogen en resultaat

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel die van invloed zijn op het vermogen of resultaat van de gemeente.

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid, met uitzondering van de lasten Jeugd en PGB

De in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 zijn in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het controleprotocol.

Bij de controlewerkzaamheden voor de naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen hebben wij geen onrechtmatigheden vastgesteld die een impact hebben op de strekking van de controleverklaring.

Wij adviseren een preventieve beheersmaatregel te implementeren die adequaat ziet op de naleving van de (gewijzigde) aanbestedingsregels in de vorm van een spendanalyse.

Onzekerheden in de PGB-bestedingen

De begrotingsoverschrijdingen zijn in de jaarrekening toegelicht in paragraaf 4.5.

Onzekerheden in de lasten Jeugd en PGB-bestedingen

Een gedeelte van de lasten Jeugdzorg heeft de gemeente belegd bij de centrumgemeente Maastricht. De accountant van de centrumgemeente heeft onzekerheden geconstateerd voor een bedrag van € 607.000 die wij meenemen als onzekerheid in ons oordeel.

De PGB-bestedingen zijn door uw gemeente (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft – net als over 2016 – een afkeurende controleverklaring bij de verantwoordingen 2017 verstrekt vanwege rechtmatigheidsafwijkingen.

Het ontbreken van voldoende en geschikte controle-informatie over de prestatielevering voor de verantwoorde PGB-bestedingen in de jaarrekening 2017 leidt tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 3.533.000.

Er is ook sprake van een onzekerheid in de omvang van de voorziening voor het pand aan de Geleenstraat van € 500.000.

Deze onzekerheden vallen tezamen binnen de tolerantie van € 14.016.000 en hebben daarmee geen invloed op de strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening 2017.

Wij zijn voornemens een goedkeurende controleverklaring te verstrekken bij de jaarrekening 2017.

De feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen bedragen € 1.817.000 voor de rechtmatigheid en € 224.000 voor de getrouwheid. Daarnaast hebben wij een onzekerheid geconstateerd van € 4.640.000 ten aanzien van de getrouwheid en rechtmatigheid

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot SiSa

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2017 geconstateerd.

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel die van invloed zijn op de WNT.

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging van 21 september 2017 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2017. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- De Controleverordening van de gemeente Heerlen (op grond van artikel 213 van de Gemeentewet).
- Het door uw raad vastgestelde controleprotocol en normenkader 2017.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle.

Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2017 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Heerlen

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de memberfirms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente Heerlen die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in bijlage C bij deze rapportage.

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeente zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2017. In 2017 zijn er de volgende wijzigingen in de verslaggevingsvoorschriften BBV:

- Waardering investeringen in activa met maatschappelijk nut
- Overzicht taakvelden
- Notitie materiële vaste activa
- Notitie overhead

Significante (beeldbepalende) verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie van uw gemeente en de baten en lasten in de jaarrekening. Daarnaast vereisen zij van het college en de directie dat zij zich een oordeel vormen ten aanzien van soms moeilijke subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

Wij hebben het door het college en de directie toegepaste proces met betrekking tot significante verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Wij hebben de jaarrekeningcontrole 2017 uitgevoerd met inachtneming van de volgende toleranties, zoals opgenomen in de door u vastgestelde controleverordening:

- Voor fouten is de tolerantie 1% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 4.672.000**
- Voor onzekerheden is de tolerantie 3% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 14.016.000**

De financiële positie van uw gemeente

De financiële positie van uw gemeente

In dit hoofdstuk geven wij op hoofdlijnen een samenvatting van ontwikkelingen in het vermogen en resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is ten opzichte van 2016 gedaald

In het BBV, de verslaggevingsregels van gemeenten, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten 2017 bedraagt € 21,4 miljoen nadelig. Per saldo is tussentijds € 6,4 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2017 € 15,0 miljoen nadelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het hiernavolgende overzicht hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen.

Eigen vermogen (in € 1.000)	2017	2016
Eigen vermogen per 1 januari	46.340	54.784
Tussentijdse resultaatbestemming	-6.362	-4.689
Gerealiseerde resultaat	-14.997	-3.755
Totaal ('saldo van baten en lasten')	-21.359	-8.444
Eigen vermogen per 31 december	24.981	46.340

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2017 6,7 % van het balanstotaal (2016: 12,7% van het balanstotaal).

Wij constateren dat uw eigen vermogen in 2017 bijna gehalveerd is en daarmee uw financiële positie in gevaar komt. Wij maken ons ernstige zorgen als het gaat om deze financiële positie in relatie tot de bezuinigingstaakstelling die in de meerjarenbegroting is meegenomen en de berekening van het weerstandsvermogen, waarbij nog geen rekening is gehouden met financiële tegenvallers in het sociaal domein die u de afgelopen drie jaren heeft gerealiseerd. Wij willen u op deze wijze attenderen op deze zorgelijke situatie die zich voordoet bij uw gemeente.

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen aan reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming.

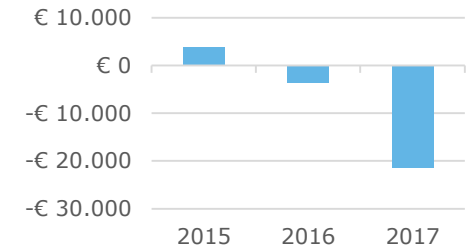
Concreet betekent dit voor uw gemeente het volgende:

Exploitatieresultaat (in € 1.000)

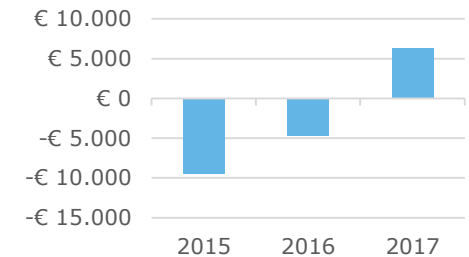
Totale baten	427.990	
Totale lasten	449.349	
Gerealiseerd saldo van baten en lasten		-21.359
Af: stortingen in reserves	17.920	
Bij: onttrekkingen aan reserves	24.282	
Saldo mutaties reserves		<u>6.362</u>
Gerealiseerde resultaat		-14.997

De exploitatie over 2017 laat een nadelig gerealiseerd saldo van baten en lasten van € 21,4 miljoen zien, ten opzichte van een begroot nadelig saldo van € 7,0 miljoen. Dit is een nadeel van afgerond € 14,4 miljoen. Dit nadeel (bestaande uit diverse voor- en nadelen) is nader toegelicht in hoofdstuk 2 van de jaarstukken.

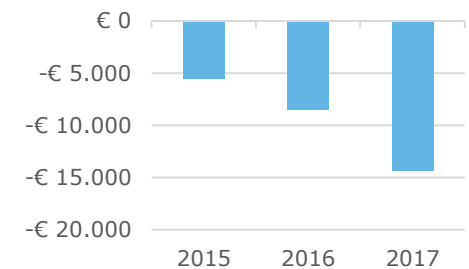
Saldo van baten en lasten

Mutaties in reserves

Gerealiseerd resultaat

Het weerstandsvermogen is gedaald

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's.

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit (voor de samenstelling verwijzen wij naar hoofdstuk 3.2 in uw jaarstukken 2017) bedraagt, inclusief het voorstel tot resultaatbestemming, € 3,7 miljoen (2016: 15,7 miljoen). Er is dus sprake van een daling van 76% van de beschikbare weerstandscapaciteit in 2017 ten opzichte van 2016.

De inventarisatie van risico's die in de paragraaf weerstandsvermogen (in de jaarstukken) is opgenomen, geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, om zo de benodigde weerstandscapaciteit te bepalen. Daarbij wordt een doorlopend inzicht gegeven in de grootste risico's (qua financiële impact) voor uw gemeente.

Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is.

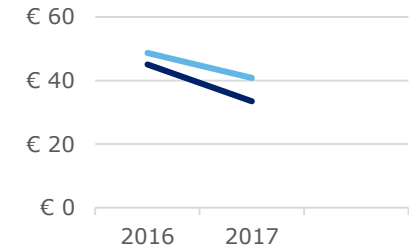
Hieruit volgt een gekwantificeerd bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit van afgerond € 10,4 miljoen (2016: € 19,8 miljoen). Ten opzichte van 2016 is sprake van een daling van de gekwantificeerde risico's met per saldo € 9,4 miljoen.

De ratio van het weerstandsvermogen is daarmee zo laag, dat het college volgens uw paragraaf grondbeleid verplicht is een herstelplan aan te bieden aan de gemeenteraad.

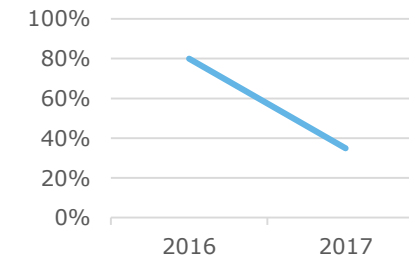
Daarnaast zien wij dat in uw berekening van het weerstandsvermogen nog geen rekening is gehouden met eventuele tegenvallers vanuit het sociaal domein die zich de afgelopen jaren ieder jaar hebben voorgedaan.

In uw begroting heeft u rekening gehouden met een forse bezuinigingstaakstelling van € 8,4 miljoen, waarvoor € 3,7 miljoen betrekking heeft op het sociaal domein. Tezamen met de lage ratio van het weerstandsvermogen en de jaarlijkse forse tegenvallers omtrent het sociaal domein, maken wij ons ernstige zorgen over uw weerbaarheid en de daarvoor beschikbare capaciteit vanuit de aanwezige reserves.

Weerstandscapaciteit (in miljoen)

Ratio weerstandscapaciteit

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Dit hoofdstuk bevat onze bevindingen die, volgens ons professionele oordeel, van belang zijn om te rapporteren

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

De jaarstukken 2017 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2017 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2017 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting en de SiSa-bijlage).

In het onderdeel "Programmaverantwoording" van het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden over: wat hebben wij gedaan, wat hebben wij bereikt en wat heeft het gekost? De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstandsvermogen en bedrijfsvoering) het jaarverslag.

Op basis van de Nederlandse wetgeving en de Nadere voorschriften controle- en overige standaarden (NV COS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen.

Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij zijn nagegaan of het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij zijn voor zover wij kunnen beoordelen nagegaan of verklaringen van de gemeenteraad in het jaarverslag en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij zijn nagegaan of de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de uitgevoerde controlewerkzaamheden.

Op basis hiervan hebben wij geen materiële tekortkomingen geconstateerd.

De grondexploitaties zijn geactualiseerd

De balanspost met betrekking tot onderhanden projecten (grondexploitaties) kent schattingselementen. De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot drie P's:

- **Planning:** is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt? Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- **Programmering:** in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte.
- **Prijs:** de verkoopprijzen van woningen, en dus van grond, hebben langere tijd onder druk gestaan.

De drie P's vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties zoals opgenomen in uw exploitatieoverzichten van de grondexploitaties.

Wij hebben tijdens onze controlewerkzaamheden vastgesteld dat de voorziening voor verlieslatende grondexploitaties niet in alle gevallen juist is gepresenteerd. Vanuit de vraag- en antwoorderubriek van de commissie BBV (2015.065) blijkt dat indien een balanswaarde negatief is geworden als gevolg van een voorziening, dit negatieve deel credit onder de voorzieningen gepresenteerd dient te worden; dit is bij de gemeente Heerlen het geval voor Maankwartier (€ 800.000) en de Nicolaas Beetsstraat (€ 48.482). Dit bedrag kwalificeren wij als een kwalitatieve fout.

Bij onze controle hebben wij geen tegenstrijdigheden tussen het jaarverslag en de jaarrekening geconstateerd.

Het jaarverslag en de jaarrekening zijn goed met elkaar verenigbaar.

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor actualisatie van de grondexploitaties, zijnde vooral de uitgangspunten voor de planning (fasering), programmering, het prijsbeleid, maar ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (renteomslagmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn en of de veronderstellingen redelijk lijken wanneer zij collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen, met andere woorden: is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente?
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen/besluiten van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden: is historische informatie representatief voor toekomstige situaties?).

Wij hebben voor deze gebieden het proces beoordeeld waarmee het management schattingsposten ontwikkelt en wij hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd, een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel.

Wij hebben specialisten ingeschakeld bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en de van toepassing zijnde financiële verslaggeving.

Inzet Real Estate

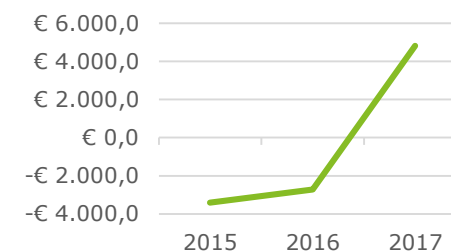
Bij de controle van de jaarrekening 2017 hebben wij als onderdeel van onze jaarrekeningcontrole onze collega's van Real Estate ingezet. Zij hebben een aantal grondexploitaties doorgerekend en daarbij de nadruk gelegd op de eerdergenoemde drie P's, de notitie Grondexploitaties 2016 en de voor 2017 nieuwe notitie genaamd "Aanvulling notitie Grondexploitatie: tussentijds winst nemen (POC-methode)" van de commissie BBV. Real Estate heeft de exploitaties Grasbroek en bedrijventerrein Emma aan nadere controle onderworpen. Daarbij zijn twee bevindingen geconstateerd die te maken hebben met de plankosten van beide exploitaties. De geplande kosten wijken af van de indicaties en onderbouwingen die wij tijdens onze controle hebben ontvangen en gecontroleerd. Beide bedragen van in totaal afgerond € 125.000 vallen binnen de marges van het weerstandsvermogen grondexploitatie en zijn daarmee afgedekt.

Op basis van onze eigen controlewerkzaamheden heeft een correctie plaatsgevonden rondom de tussentijdse winstnemingen volgens de POC-methode van € 4,3 miljoen.

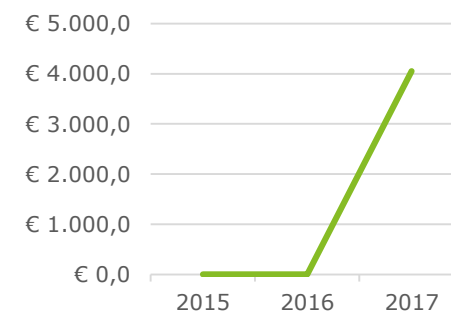
Uw gemeente heeft in 2017 een verliesvoorziening gevormd van afgerond € 4,1 miljoen. Deze verliesvoorziening is naar aanleiding van de geactualiseerde exploitaties en komt met name voort uit het geactualiseerde bedrijventerrein-programma die zorgdraagt voor een voorziening bij bedrijventerrein Emma van € 3,2 miljoen.

Daarmee worden verliezen niet meer verwerkt in de exploitaties, maar in de vorm van een voorziening. Ook tussentijdse winstnemingen heeft u buiten de exploitaties om boekhoudkundig verwerkt wat in overeenstemming is met het BBV. Wij adviseren u de tussentijdse winstnemingen te monitoren en volgend jaar bij de berekening de POC-methode mee te nemen om te voorkomen dat te veel winsten worden genomen.

Totaal grexen
(boekwaarde in duizendtalen)

Totaal voorziening grexen
(boekwaarde in duizendtalen)

Evaluatie van de belangrijkste inschattingen van het management

Uw gemeente heeft voorzieningen gevormd voor verliezen, risico's of verplichtingen die hun oorsprong vinden in het huidige boekjaar of eerdere boekjaren, maar waarvan de (verwachte) uitgaven in de toekomst liggen.

Binnen de voorzieningen maakt u conform het BBV onderscheid naar voorzieningen voor 'verplichtingen, verliezen en risico's', ter 'egalisering van kosten' ('groot onderhoud') en 'voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is'.

Voor de voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's en de voorzieningen ter egalisering van kosten zijn naar hun aard gebaseerd op veronderstellingen en schattingen van het management en het college. Zij schatten op basis van hun kennis van de gemeente en haar omgeving in wat het effect van de te voorziene risico's, verplichtingen en kosten zal zijn in de komende jaren en wat de omvang van de voorziening moet zijn.

Wij hebben voor deze gebieden het proces beoordeeld waarmee het management schattingsposten ontwikkelt en wij hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel en niet bedoeld om ons een oordeel te vormen over individuele schattingsposten. Indien nodig hebben wij specialisten ingeschakeld (bijv. actuarissen, taxateurs, belastingspecialisten en derivatenspecialisten) bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving.

Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Sociaal domein (3 decentralisaties)

Voor de jaarrekeningcontrole 2017 hebben wij - met inachtneming van de Audit Alert sociaal domein van de beroepsorganisatie van accountants (NBA) - de door uw gemeente getroffen maatregelen om te komen tot een getrouwe en rechtmatige besteding van de zorg in natura (Wmo en Jeugd, exclusief PGB) geëvalueerd.

De PGB-bestedingen zijn (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft - net als over 2016 - een afkeurende controleverklaring bij de verantwoordingen 2017 verstrekt vanwege diverse rechtmatigheidsafwijkingen. Het ontbreken van voldoende en geschikte controle-informatie over de prestatielevering (getrouwheid) voor de verantwoorde PGB-bestedingen in de jaarrekening 2017 alsook de geconstateerde rechtmatigheidsafwijkingen, leiden tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 3.533.000.

Daarnaast laat de verklaring van de accountant van de centrumgemeente Maastricht een onzekerheid zien van € 607.000 die wij meenemen in ons oordeel.

Wij adviseren u voor de vaststelling van de getrouwheid (inclusief prestatielevering) en de rechtmatigheid van de PGB-bestedingen 2017 een toereikende interne controle op te zetten en uit te voeren, om voor de jaarrekening 2018 de onzekerheden zoveel mogelijk weg te nemen.

Wij hebben een onzekerheid geconstateerd ten aanzien van de getrouwheid en rechtmatigheid voor de PGB van € 3,5 miljoen en voor de lasten Jeugd van € 607.000.

Begrotingsoverschrijdingen zijn toegelicht in de jaarrekening

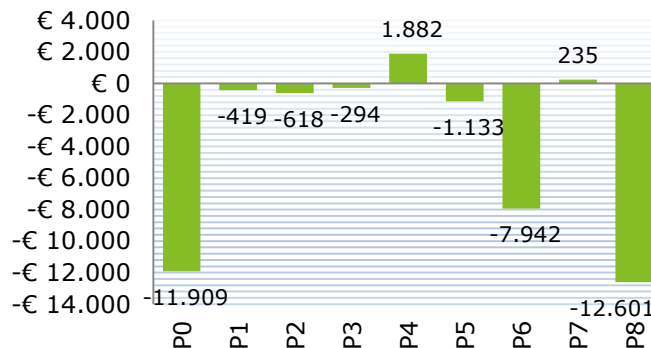
Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2017, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de raad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota rechtmatigheid 2017 van de commissie BBV.

Het is belangrijk hierbij te noemen dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is, maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen.

Verschillen tussen begrote en werkelijke lasten (in duizenden)

Deze overschrijdingen zijn in te delen in categorieën zoals genoemd in de Kadernota rechtmatigheid 2017 (paragraaf 4.2.3) en in de tabel ook door ons vermeld.

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van deze overschrijdingen naar de analyse van de begrotingsrechtmatigheid zoals opgenomen in hoofdstuk 5.3 van de jaarrekening 2017. Hiermee legt uw gemeente verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2017. Wij hebben vastgesteld dat een bedrag van € 1.426.000 onrechtmatig is en meetelt voor ons oordeel. De oorzaak ligt in diverse programma's zoals hierboven en op de volgende pagina zichtbaar en is nader uitgewerkt in eerdergenoemde paragraaf.

Daarnaast hebben wij geconstateerd dat het krediet dat betrekking heeft op BMV de brede school Molenberg wordt overschreden. Op basis hiervan nemen wij een bedrag van € 167.000 mee in onze evaluatie van rechtmatigheidsfouten. Beide rechtmatigheidsfouten passen binnen de goedkeuringstoleranties.

Begrotingsoverschrijdingen

Programma 0 (€ 11,9 miljoen)	De overschrijding telt voor € 23.000 mee in het oordeel. Het restant van € 11.886.000 is onrechtmatig, maar telt niet mee in het oordeel. Deze overschrijding past voor € 3,3 miljoen binnen het bestaande beleid en had niet eerder voorzien kunnen worden. Het resterende deel van € 8.586.000 wordt namelijk gecompenseerd met direct gerelateerde baten, waardoor deze onrechtmatigheid niet meetelt in het oordeel.
Programma 1 (€ 0,4 miljoen)	De overschrijding telt voor € 51.000 mee in het oordeel. Het restant van € 368.000 is onrechtmatig, maar telt niet mee in het oordeel. Deze overschrijding wordt namelijk gecompenseerd met direct gerelateerde baten, waardoor deze onrechtmatigheid niet meetelt in het oordeel.
Programma 2 (€ 0,6 miljoen)	De overschrijding is onrechtmatig, maar telt niet mee in het oordeel. Deze overschrijding wordt namelijk gecompenseerd met direct gerelateerde baten, waardoor deze onrechtmatigheid niet meetelt in het oordeel.
Programma 3 (€ 0,3 miljoen)	De overschrijding is onrechtmatig, maar telt niet mee in het oordeel. Deze overschrijding wordt namelijk gecompenseerd met direct gerelateerde baten, waardoor deze onrechtmatigheid niet meetelt in het oordeel.
Programma 5 (€ 1,1 miljoen)	De overschrijding telt voor € 385.000 mee in het oordeel. Het restant van € 748.000 is onrechtmatig, maar telt niet mee in het oordeel. Deze overschrijding wordt namelijk gecompenseerd met direct gerelateerde baten, waardoor deze onrechtmatigheid niet meetelt in het oordeel.
Programma 6 (€ 7,9 miljoen)	De overschrijding telt voor € 27.000 mee in het oordeel. Het restant van € 7.915.000 is onrechtmatig, maar telt niet mee in het oordeel. Deze overschrijding wordt namelijk gecompenseerd met direct gerelateerde baten, waardoor deze onrechtmatigheid niet meetelt in het oordeel.
Programma 8 (€ 12,6 miljoen)	De overschrijding telt voor € 940.000 mee in het oordeel. Het restant van € 11.611.000 is onrechtmatig, maar telt niet mee in het oordeel. Deze overschrijding wordt namelijk gecompenseerd met direct gerelateerde baten, waardoor deze onrechtmatigheid niet meetelt in het oordeel.

Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid van Europese aanbestedingsrichtlijnen

Bij de uitgevoerde controlewerkzaamheden voor de naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen hebben wij geen onrechtmatigheden geconstateerd die van invloed zijn op de controleverklaring.

Wij hebben het college geadviseerd om periodiek controlewerkzaamheden uit te voeren gericht op de naleving van de Europese aanbestedingsregels en deze structureel te borgen, waaronder een spendanalyse.

Wij hebben geen fouten en/of onzekerheden in de SiSa-bijlage 2017 geconstateerd

De procedure die uw gemeente moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is ten opzichte van vorig jaar niet wezenlijk gewijzigd. Uw gemeente dient in een vast, voorgeschreven stramien zeven documenten aan het CBS aan te leveren.

Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de Nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2017. Hierbij evalueren wij de getrouwheid en rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren).

Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U heeft dit aan ons bevestigd.

De (verplichte) tabel met fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen is opgenomen in bijlage B van dit accountantsverslag. Bij de controle hebben wij geen financiële fouten of onzekerheden geconstateerd.

Wij hebben geen fouten met betrekking tot naleving van de Wet normering topinkomens (WNT) geconstateerd

Doelstelling van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt.

De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2017 niet meer bedragen dan € 181.000 per jaar.

Daarnaast dienen gemeenten het salaris openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief - wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan - ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000.

In 2017 hebben wij geen overschrijding van de grensbedragen voor topfunctionarissen en overige medewerkers geconstateerd waarbij er sprake is van consequenties.

Ten aanzien van de interne beheersing rondom de WNT hebben wij een aantal leemtes geconstateerd, die zijn toegelicht in de bestuurlijke samenvatting.

Wellicht ten overvloede maken wij u erop attent dat met ingang van 1 januari 2018 WNT-instellingen verplicht zijn de WNT-verantwoording openbaar toegankelijk op internet te publiceren voor een periode van ten minste zeven jaar.

Wij hebben geen fouten geconstateerd met betrekking tot naleving van de Wet normering bezoldiging top-functionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en de publicatieverplichtingen van de WNT.

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving

Het college van burgemeester en wethouders is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving. Recente ontwikkelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptiewetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook gemeenten in toenemende mate te maken krijgen met anticorruptieregels.

Als onderdeel van onze controle hebben wij het college verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat het college daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met de auditcommissie. Tijdens deze gesprekken heeft het college aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken. Hierbij heeft het college ook voorbeelden gegeven van de manier waarop het deze beheerst.

In onze voorgaande rapportages hebben wij u geattendeerd op het belang van periodieke frauderisicoanalyses, bijvoorbeeld met gebruik van de 'fraudedriehoek', als vast onderdeel van de interne beheersingsomgeving. U heeft dit vormgegeven door de analyse jaarlijks te actualiseren. Rond de zomer 2018 zal een vervolgsessie over de frauderisicoanalyse die de gemeente heeft opgemaakt, plaatsvinden met de afdelingshoofden. De frauderisicoanalyse wordt daarmee vervolledigd. Daarna zal deze analyse naar het college worden gestuurd ter vaststelling c.q. naar de gemeenteraad/Wfa ter kennisname.

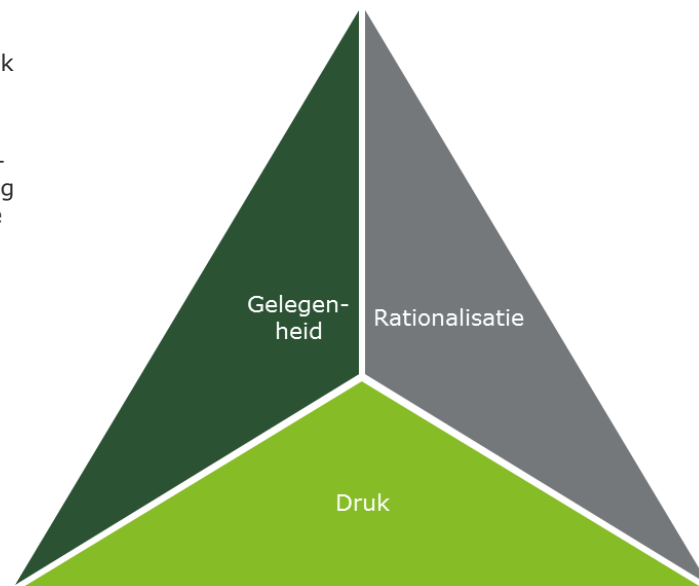
Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen van fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college van burgemeester en wethouders, inclusief het invoeren en onderhouden van interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en de efficiency van de bedrijfsvoering en naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraude hebben ontdekt.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Wij hebben in het kader van onze jaarrekeningcontrole geen fraude geconstateerd binnen de gemeente Heerlen.

Interne beheersing

Interne beheersing

De belangrijkste bevindingen uit onze managementletter 2017

Significante tekortkomingen in de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2017 een interim-controle uitgevoerd.

Deze interim-controle is primair gericht op de opzet en het bestaan van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze managementletter 2017. Hieronder hebben wij in samenvattende vorm onze belangrijkste bevindingen opgenomen.

Volledigheid verhuuropbrengsten

De gemeente heeft een handmatig pandenregister voor de verhuuropbrengsten. In dit register zijn de panden en de hierbij behorende financiële afspraken opgenomen. Echter, nieuwe of aangepaste contracten worden niet zichtbaar gecontroleerd, waardoor u het risico op onvolledige of onjuiste verhuuropbrengsten loopt. Wij adviseren u een beheersmaatregel te implementeren die bovenstaande tekortkoming ondervangt en deze zichtbaar vast te leggen.

Wij hebben ten tijde van de interim-controle vastgesteld dat deze beheersmaatregel nog niet geïmplementeerd is, maar dat de gemeente aanvullende werkzaamheden uitvoert om deze tekortkoming te ondervangen en het risico te mitigeren. Wij hebben vastgesteld dat ten tijde van de jaarrekeningcontrole de gemeente een volledigheidanalyse heeft uitgevoerd op het pandoverzicht om het geconstateerde risico te mitigeren.

Overigens constateren wij ook dat de gemeente geen separate module (subadministratie) heeft om de verhuuropbrengsten in vast te leggen en te documenteren (anders dan een Excel-bestand of de financiële administratie). Wij adviseren u een separate module in te richten om de juistheid en volledigheid van de verhuuropbrengsten te kunnen waarborgen en voldoende controletechnische functiescheiding te kunnen borgen binnen het proces en de aanwezige administraties.

Prestatielevering bestedingen Wmo en Jeugd

Een gedeelte van de inkoop van Wmo-zorg heeft de gemeente Heerlen belegd bij Stand-By. Het betreft dan met name de gespecialiseerde dagbesteding in natura en de individuele ondersteuning in natura. Het andere gedeelte van de Wmo-bestedingen verricht u als gemeente zelf. Ten tijde van de interim-controle waren er nog geen controles uitgevoerd die gericht zijn op de prestatielevering van de bestedingen Wmo en Jeugd. Ten tijde van de jaarrekeningcontrole heeft u ons deze controlewerkzaamheden verstrekt wat betreft het onderdeel Wmo. Wij adviseren u deze controle in uw jaarlijkse interne controleplan op te nemen om ervoor zorg te dragen dat u deze controle jaarlijks tijdig gereed heeft. Wij hebben inmiddels van de gemeente vernomen dat u dit voor Wmo ook heeft opgepakt en daarmee bezig bent.

De inkoop van Jeugdzorg heeft de gemeente Heerlen belegd bij de centrumgemeente Maastricht. Dit betreft zorg in natura. Voor de massa Jeugd heeft u ten tijde van de jaarrekeningcontrole een controle op prestatielevering verricht. Wij adviseren u deze controle in uw jaarlijkse interne controleplan/proces op te nemen om ervoor zorg te dragen dat u deze controle jaarlijks tijdig gereed heeft.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving verdient de nodige aandacht

Wij hebben alleen de voor accountantscontrole relevante systemen getoetst, zijnde Decade en GWS4All. In dat kader is deze passage geschreven.

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen gaan over de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen. Onze gesprekken binnen de gemeente Heerlen die zijn gevoerd dit jaar door Deloitte Risk Services, resulteren erin dat opzet en bestaan van een aantal beheersmaatregelen in onvoldoende mate aanwezig zijn binnen het systeem Decade. Omwille daarvan kunnen wij geen gebruik maken van de digitale facturenverwerking binnen Decade. Deze constatering heeft grotendeels te maken met de aanwezige gebruikersaccounts en toegekende autorisaties binnen dit systeem die onvoldoende zichtbaar worden gecontroleerd en er worden generieke gebruikersaccounts gebruikt zonder wachtwoordvereisten. Daarnaast hebben wij vastgesteld dat er geen informatiebeveiligingsbeleid aanwezig is bij de gemeente en dat er voor de Windows-server geen sprake is van monitoring en logging voor werkzaamheden die op externe systemen plaatsvinden.

De desbetreffende constatering leiden ertoe dat wij geen gebruik (hebben) kunnen maken van de door uw gemeente getroffen geautomatiseerde beheersingsmaatregelen in eerdergenoemde applicaties. Om alsnog voldoende zekerheid te krijgen over bijvoorbeeld de betrouwbare en rechtmatige verwerking en betaling van de inkoopfacturen, hebben wij aanvullende gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd met behulp van brondocumenten en handmatig uitgevoerde controlewerkzaamheden op deze brondocumenten. Uit deze controlewerkzaamheden volgen geen tekortkomingen.

Wij adviseren u bovenstaande leemtes te mitigeren in 2018 en daarna een IT-audit te laten uitvoeren op eerdergenoemde systemen om daar in de toekomst optimaal gebruik van te kunnen maken.

Overeenkomstig artikel 2:393, lid 4 van het Burgerlijk Wetboek zijn wij verplicht om onze bevindingen te rapporteren met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking. Onze controle heeft geen aangelegenheden geïdentificeerd die op dit gebied aan u gerapporteerd moeten worden, anders dan de waarnemingen zoals hierboven besproken.

Cyberrisico's

Cyber is een onlosmakelijk onderdeel geworden van onze samenleving. Dagelijks werken wij met digitale oplossingen, zowel privé als zakelijk. Door gebruik van internet, interne netwerken en bedrijfsapplicaties hebben alle organisaties, ongeacht hun omvang, te maken met aan cyber gerelateerde risico's zoals cybercrime. Als cyberrisico's zich voordoen, kunnen deze een (significante) impact hebben op de financiële systemen, de interne beheersingsmaatregelen en de jaarrekeningcontrole. Daarnaast kunnen deze leiden tot reputatie- en imagoschade voor uw organisatie.

Aangezien iedere organisatie waardevolle informatie heeft te verliezen of ernstige schade kan lijden als de IT-infrastructuur (tijdelijk) niet meer beschikbaar is, benadrukken wij het belang van een cyberrisicoanalyse als vast onderdeel van het internecontrolesysteem, dat erop is gericht bedrijfsrisico's te onderkennen, het belang en de waarschijnlijkheid daarvan in te schatten en de interne beheersing daarop toe te spitsen.

Tijdens gesprekken heeft het management aangegeven zich bewust te zijn van cyberrisico's.

Uw gemeente heeft een functionaris gegevensbescherming in dienst, die zich bezighoudt met het beschermen van persoonsgegevens en andere beveiligingsissues. Wij hebben vastgesteld dat sprake is van bewustheid van cyberrisico's en dat uw gemeente al diverse stappen heeft gezet op het gebied van gegevensbescherming. Wij adviseren u om hier verder vorm aan te geven, zodat de gemeente Heerlen blijft voldoen aan de AVG. Zie tevens bijlage D, waarin wij een uiteenzetting hieromtrent hebben opgenomen.

Overige aangelegenheden

In dit onderdeel geven wij een samenvatting van overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties

Onze communicatie met het management

Bevestigingen van het management

Wij hebben ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd van het management aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake financiële verslaggeving.

Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Heerlen een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met het management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Bijlagen

Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen.

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Te hoog geïnde bouwleges Ikea die pas in 2017 zijn gecorrigeerd als last in plaats van in 2016	€ 224.000	€ 224.000
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	€ 224.000	€ 224.000
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode	€ 0	€ 0
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout	€ 0	€ 0
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout	€ 0	€ 0
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	€ 224.000	€ 224.000
Begrotingsoverschrijdingen	€ 1.426.000	
Overschrijding investeringskredieten	€ 167.000	
Totaal rechtmatigheidsfouten	€ 1.817.000	

Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dat houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle.

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheid PGB-bestedingen via de SVB	€ 3.533.000	€ 3.533.000
Onzekerheid Jeugd via centrumgemeente Maastricht	€ 607.000	€ 607.000
Onzekerheid omvang voorziening pand Geleenstraat	€ 500.000	€ 500.000
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	€ 4.640.000	€ 4.640.000
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid	€ 0	€ 0
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/etc.)	€ 0	€ 0
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	€ 0	€ 0
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	€ 0	€ 0
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	€ 4.640.000	€ 4.640.000

Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dat houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen

De onderstaande tabel bevat alle afzonderlijk geïdentificeerde en gecorrigeerde afwijkingen.

Aard van de gecorrigeerde controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Feitelijke controleverschillen		
Verwerking winstnemingen grondexploitatie vanuit de POC-methode	€ 4.342.000	€ 4.342.000
Voorziening waardering pand Geleenstraat	€ 3.300.000	€ 3.300.000
Vrijval overlopende passieve a.g.v. geen resterende verplichting	€ 2.600.000	€ 2.600.000
Correctie overlopende passiva naar voorziening middelen derden	€ 2.404.000	€ 2.404.000
Dubbel verantwoorde vordering op SVB vanuit afrekening 2016	€ 750.000	€ 750.000
Te hoge lasten Jeugd vanuit centrumgemeente Maastricht	€ 623.000	€ 623.000
Herrubricering negatieve overlopende activa naar kortlopende schulden	€ 522.000	€ 522.000
Herrubricering voorziening lening Avantis naar debetzijde balans	€ 504.000	€ 504.000
Herrubricering negatieve crediteuren naar kortlopende vorderingen	€ 500.000	€ 500.000
Correctie waardering pand Putgraaf en versnelde afschrijving	PM	PM
Diverse presentatietechnische correcties vanuit BBV	PM	PM
Inschattingverschillen – n.v.t.		
Geprojecteerde (inschattings)verschillen – n.v.t.		
Totaal	€ 15.545.000	€ 15.545.000

Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van die onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingsvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Voorziening grondexploitatie Maankwartier en Nicolaas Beetsstraat	V&A-rubriek commissie BBV (2015.065)	Vanuit de vraag- en antwoordrubriek van de commissie BBV blijkt dat indien een balanswaarde negatief is geworden als gevolg van een voorziening, dit negatieve deel credit onder de voorzieningen gepresenteerd dient te worden. Dit is bij de gemeente Heerlen het geval voor Maankwartier (€ 800.000) en de Nicolaas Beetsstraat (€ 48.482). Dit bedrag kwalificeren wij als een kwalitatieve fout.
Correctie beginbalans grondexploitatie	BBV	De boekwaarde in de gecontroleerde jaarstukken vorig jaar betrof € 2.725.000 miljoen negatief. De beginstand per 1 januari 2017 bedraagt € 2.455.000 negatief. Dit verschil van € 270.000 heeft betrekking op een verliesneming die vorig jaar is verwerkt t.l.v. de grondexploitatie. De gemeente heeft deze verliesneming teruggedraaid in 2017 (de boekwaarde is daarmee weer verhoogd) en een voorziening getroffen voor ditzelfde bedrag. Per saldo is de balanswaarde daarmee identiek per 31 december 2017 en heeft deze correctie geen resultaatimpact. Het is echter niet toegestaan deze correctie door te voeren in de beginbalans, waardoor wij deze fout als een kwalitatieve fout hebben bestempeld.
Paragraaf weerstandsvermogen	BBV	De paragraaf weerstandsvermogen voldoet niet aan artikel 11 BBV. Deze fout wordt meegenomen als kwalitatieve fout.
Overlopende passiva	BBV	Bij de overlopende passiva, onderdeel "De van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren", heeft de gemeente een vooruitontvangen bedrag inzake een provinciale subsidie Bidbook opgenomen. Wij hebben vastgesteld dat de ontvangen bedragen te laag zijn opgenomen (dient € 5.275.000 te zijn) en de vrijgevallen bedragen ook te laag zijn opgenomen (dient € 1.197.000 te zijn). Omdat het saldo per ultimo 2017 wel overeenstemt, kwalificeren wij deze fout als een kwalitatieve fout.

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2017

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke, financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Hieronder treft u deze tabel aan.

Bevindingen controle SiSa-bijlage		Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
OCW D1	Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D1A	Regionale maatregelen voortijdig schoolverlaten 2016-2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D10	(Volwassenen)onderwijs (Wijzigingswet Wet participatiebudget) 2015-2017	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
IenW23 E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaai	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
IenW E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet – gemeentedeel 2017	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) – gemeentedeel 2017	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H1	Ministeriële regeling heroïnebehandeling	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Heerlen

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de "Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)" en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Heerlen in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om onze onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Het stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke training inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en indien er bedreigingen zijn gesignaleerd welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreiging voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde onafhankelijkheidsevaluatie) wordt in het dossier opgenomen.

- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een raad van commissarissen of auditcommissie overwegen wij ook een van deze beide instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om de bedreiging weg te nemen.

Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om komend boekjaar teamleden bij de gemeente Heerlen te rouleren.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Heerlen

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben, ontvangen of verstrekt en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Bijlage D - Algemene Verordening Gegevensbescherming

Per 24 mei 2016 is de AVG in werking getreden. De AVG is van toepassing op elke organisatie in de Europese Unie (EU) die persoonsgegevens verwerkt. Daarnaast zal de wetgeving ook gaan gelden voor organisaties die diensten en/of goederen aanbieden aan individuen in de EU al dan niet om iets. Mocht een organisatie het gedrag van individuen monitoren voor zover dit gedrag plaatsvindt op het grondgebied van de EU, dan zal de organisatie ook moeten voldoen aan de AVG. De AVG heeft dus een reikwijdte die verder gaat dan slechts de grenzen van de EU. Tot 25 mei 2018 hadden organisaties de tijd om hun processen op de AVG aan te passen. Daarna kan iedere natuurlijke persoon binnen de EU organisaties aanspreken op het niet-nakomen ervan. De wetgeving wil het transparant, het zorgvuldig en het bewust gebruik van persoonsgegevens bevorderen en de huidige wetgeving vernieuwen.

Rechten van individuen

De AVG maakt het voor individuen mogelijk om kosteloos inzicht te krijgen in de persoonsgegevens die een organisatie van dat individu verwerkt. In bepaalde gevallen is het dan mogelijk voor een individu om gegevens te wijzigen, te laten verwijderen, een verzoek in te dienen om verdere verwerking te blokkeren en zelfs om te vragen of de gegevens overgedragen kunnen worden naar een andere partij.

Wat is er gelijk gebleven?

Hoewel de AVG veranderingen met zich meebrengt, zullen veel van de reeds bestaande principes gelijk blijven.

Zo mogen gegevens alleen voor een specifiek doeleinde worden verwerkt, moet er een wettelijke basis bestaan voor het gebruik van die gegevens en mogen zij niet verder verwerkt worden indien dit niet verenigbaar is met het oorspronkelijke doel. Ook zal onder de AVG de plicht om datalekken binnen 72 uur te melden blijven bestaan.

Verwerkingsverantwoordelijkheid

Wellicht een van de grootste veranderingen is het beginsel van de verwerkingsverantwoordelijkheid. Organisaties zijn verantwoordelijk voor de naleving van alle bepalingen uit de AVG en zij moeten kunnen aantonen dat zij dit actief doen. Dit betekent dat de AVG een hoge mate van volwassenheid en documentatie verlangt. Zonder het actief documenteren van genomen maatregelen en de afwegingen die gemaakt zijn om tot die maatregelen te komen, wordt het lastig voor organisaties om aan te tonen dat zij actief bezig is geweest met deze wetgeving.

Additionele plichten - Gegevensbescherming door ontwerp en standaardinstellingen

Naast meer rechten voor individuen introduceert de AVG ook aanvullende plichten ten opzichte van de Wet bescherming persoonsgegevens. Zo zullen organisaties een register moeten opstellen waarin zij hun verwerkingsactiviteiten opnemen, met daarbij aanvullende informatie zoals bewaartermijnen en genomen beveiligingsmaatregelen. Daarnaast zullen alle processen ontworpen moeten worden met de bescherming van persoonsgegevens als centraal uitgangspunt, het zogenoemde 'gegevensbescherming door ontwerp' ('privacy by design').

Daarbij zullen deze processen ook nog eens standaard de voor het individu minst indringende instellingen moeten hebben, het zogenoemde 'gegevensbescherming door standaardinstellingen' ('privacy by default').

Technische en organisatorische maatregelen moeten daarom worden genomen gedurende het gehele proces van het verwerken van persoonsgegevens (art. 25 AVG). Al deze maatregelen hebben als doel het vertrouwen van het individu in de digitale wereld te vergroten.

Risicoassessment - Gegevensbescherming effectbeoordeling

Voor iedere nieuwe gegevensverwerking dient de verantwoordelijke gegevensverwerker een impactanalyse uit te voeren indien de verwerking een hoog risico oplevert voor de bescherming van persoonsgegevens van de betrokkene. Deze impactanalyse zal uitgevoerd moeten worden met het individu als uitgangspunt en moet in ieder geval plaatsvinden indien een organisatie systematisch individuen monitort of op grootschalig niveau gevoelige gegevens verwerkt. Hierbij zal grootschalig ingevuld moeten worden aan de hand van zowel de hoeveelheid gegevens als de hoeveelheid betrokkenen.

Toezichthoudende autoriteit

Ieder EU-land zal ten minste één toezichthoudende autoriteit aanwijzen die bevoegd is om handhavend op te treden in het geval dat de AVG niet wordt nageleefd. In Nederland is dat de Autoriteit Persoonsgegevens (voorheen College Bescherming Persoonsgegevens). Deze autoriteiten hebben daarnaast ook als taak om praktische informatie te verstrekken over de AVG en om leading practices te identificeren en te verspreiden. Mocht dit echter nodig zijn, dan hebben de hiertoe geautoriseerde toezichthouders ook de bevoegdheid om organisaties boetes op te leggen wanneer blijkt dat zij zich niet aan de AVG gehouden hebben. Deze boetes kunnen oplopen tot maximaal € 20 miljoen of 4% van de wereldwijde omzet van het voorgaande jaar.

Lidstatelijke maatregelen

Hoewel de AVG een uniforme set regels beoogt te creëren voor alle landen in Europese Unie, zullen lidstaten in bepaalde gevallen bevoegd zijn om aanvullende regels op te stellen omtrent het beschermen van persoonsgegevens. Hoewel in grote lijnen een uniforme implementatie van de AVG mogelijk is voor multinationals, zal er daarom toch ook naar nationale bepalingen gekeken moeten worden bij het uitvoeren van een privacyprogramma.

E-privacyverordening

Naast de AVG zal er ook een E-privacyverordening gaan komen (die de huidige E-privacyrichtlijn gaat vervangen). Die wetgeving gaat specifiek in op bescherming van persoonsgegevens bij elektronische communicatie.

Deze richtlijn verplicht lidstaten om in geval van elektronische communicatie, in aanvulling op de AVG, maatregelen te definiëren rondom elektronische communicatiegegevens die als persoonsgegevens kunnen worden aangeduid. Een definitieve versie is nog niet gepubliceerd en verwacht wordt dat deze wetgeving pas gaat gelden in 2019.

Beveiliging van persoonsgegevens

Naast het zorgvuldig verzamelen van persoonsgegevens moet een organisatie persoonsgegevens ook op een juiste en passende manier organisatorisch en technisch beveiligen. Dit houdt onder andere in dat de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van gegevens geborgd worden. Dat die gegevens niet alleen technisch beveiligd moeten worden maar ook organisatorisch, benadrukt dat het beschermen van gegevens ook offline moet gebeuren.

Functionaris voor de gegevensbescherming

De AVG dwingt af dat sommige organisaties een functionaris ten behoeve van de gegevensbescherming dienen aan te stellen. Deze functionaris dient zich namens de organisatie onder andere bezig te houden met het toepassen en naleven van de AVG en het interne dataprivacybeleid. De verplichting om een functionaris voor de gegevensbescherming in te stellen, geldt in ieder geval voor overheidsinstellingen.

De naam 'Deloitte' verwijst naar één of meer van de volgende rechtspersonen: Deloitte Touche Tohmatsu Limited, een in Groot-Brittannië gevestigde 'private company limited by guarantee', en ieder van de memberfirms die deel uitmaken van haar netwerk. Elk van deze rechtspersonen vormt een juridisch afzonderlijke en onafhankelijke entiteit. Zie www.deloitte.com/about voor een gedetailleerde beschrijving van de rechtsvorm van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en haar memberfirms.

Deloitte is met ongeveer 5.000 medewerkers en kantoren in heel Nederland de grootste organisatie op het gebied van accountancy, belastingadvies, consultancy en financiële advisering. Deloitte Nederland is een onafhankelijke memberfirm van Deloitte Touche Tohmatsu, met 225.000 medewerkers en vestigingen in meer dan 150 landen.